

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain 18 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Ehdotuksen tarkoituksena on kannustaa erityisesti päihdeongelmaisten pitkäaikaistyöttömien kuntoutumista työelämään sekä parantaa heidän toimeentuloaan maksamalla heille päihdekuntoutuksen ajalta kuntoutusrahaa. Tavoitteen toteuttamiseksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annettua lakia (566/2005) ehdotetaan muutettavaksi siten, että kuntoutusrahaan oikeuttavan päihdehuoltolain mukai-

sen yksilökohtaisen kuntoutuksen edellytyksenä oleva vaatimus kuntoutukseen hakeutumisesta työpaikan hoitoonohjausjärjestelmän tai työterveyshuollon kautta poistettiin.

Esitys liittyy vuoden 2006 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2006.

PERUSTELUT

1. Nykytila ja ehdotetut muutokset

Päihdehuoltolain (41/1986) mukaan päihdehuollon järjestämisvastuu on kuntien sosiaali- ja terveystoimistoilla. Käytännössä päihdehuollosta vastaavat kuntien sosiaaliviranomaiset, koska päihdeongelmaisen kohdalla kyse on usein paitsi terveydellisistä myös monimuotoisista sosiaalisista ja toimeentuloa koskevista ongelmista.

Lokakuun alusta 2005 voimaan tulevan Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain (566/2005) mukaan Kansaneläkelaitos voi järjestää ammatillista ja lääkinällistä kuntoutusta. Lääkinällisen kuntoutuksen järjestämisvelvollisuus koskee vain vaikeavammaisia kuntoutujia. Varsinaisia päihdehuollon kuntoutuspalveluja Kansaneläkelaitos ei järjestä. Sen sijaan Kansaneläkelaitos voi maksaa Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista an-

netun lain mukaista kuntoutusrahaa päihdehuoltolain mukaiseen perhekuntoutukseen osallistuville ja tiettyjen edellytysten täyttyessä myös yksilökuntoutukseen osallistuville.

Kuntoutusrahaan oikeuttavan kuntoutuksen tarkoituksena tulee olla kuntoutujan työelämään tulo, työelämässä pysyminen tai sinne palaaminen. Kuntoutusrahaetuuteen on oikeus 16-67-vuotiaalla kuntoutujalla ajalta, jona hän on kuntoutuksen vuoksi estynyt tekemästä omaa tai toisen työtä. Omana työnä pidetään kuntoutujan omassa tai perheenjäsenensä yrityksessä, liikkeessä tai ammatissa taikka maa-, metsä-, koti- tai muussa taloudessa suorittamaa työtä ja itsenäistä teollista tai taiteellista työtä sekä päätoimista, muuna kuin kuntoutuksena annettavaa opiskelua oppilaitoksessa tai ammattikurssilla. Kuntoutusrahaan oikeuttava kuntoutus on määritelty Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetussa laissa.

Lain 18 §:n mukaan kuntoutusrahaa myön-

netään päihdehuoltolain mukaisen muun kuin perhe kuntoutuksen ajalta vain, jos kuntoutukseen on hakeuduttu työpaikan hoitoonohjausjärjestelmän tai työterveyshuollon kautta. Lisäksi edellytetään, että kuntoutuksen tulee perustua sosiaalihuoltolain (710/1982) perusteella laadittuun huoltosuunnitelmaan tai päihdehuoltolain perusteella laadittuun kuntoutussuunnitelmaan ja että kuntoutus toteutetaan Kansaneläkelaitoksen hyväksymässä päihdehuollon kuntoutuslaitoksessa.

Nykyisen lain voimassa ollessa työttömien toimeentuloturva päihdekuntoutuksen ajalta on järjestynyt hyvin vaihtelevasti, koska heille ei ole voitu maksaa Kansaneläkelaitoksen päihdekuntoutusrahaa jos kuntoutus on järjestetty päihdehuoltolain nojalla. Toimeentulon turvaamisenäkökulmasta tämä on ollut erityisen ongelmallista pitkäaikaistyöttömille. Kuntoutuksen vaikuttavuusnäkökulmasta työttömien vaikeudet päihdekuntoutuksen aikaisen toimeentuloturvan järjestämisessä ovat saattaneet johtaa kuntoutuksen tarpeetomaan viivästymiseen ja siten heikompaan vaikuttavuuteen.

Selvitysten mukaan päihdekuntoutujien tavallisimmat tulonlähteet ovat olleet työttömyyspäiväraha, toimeentulotuki, eläke tai kuntoutustuki, työtulot, sairauspäiväraha ja kuntoutusraha. Asiallisia perusteita maksaa kuntoutusrahaa olisi huomattavasti useammin kuin mitä nykyinen lainsäädäntö mahdollistaa. Lain rajoitukset aiheuttavat erityisesti työttömille vaikeuksia järjestää toimeentulo kuntoutuksen ajalta.

Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annettua lakia ehdotetaankin muutettavaksi siten, että kuntoutusrahan myöntämisedellytyksenä ollut vaatimus siitä, että päihdehuoltolain mukaiseen yksilökohtaisen kuntoutukseen on hakeuduttu työpaikan hoitoonohjausjärjestelmän tai työterveyshuollon kautta poistettaisiin. Kuntoutusrahan myöntämisen kannalta riittävää olisi, että kuntoutuspäätös on tehty päihdehuoltolain perusteella, että kuntoutus perustuu asianmukaiseen suunnitelmaan ja että kuntoutusta annetaan laitoksessa, joka täyttää sille asetetut edellytykset. Kuntoutukseen ohjautumistavalle ei asetettaisi mitään erityisvaatimuksia eli se voisi tapahtua edelleen esimerkiksi työterveyshuollon kautta tai työt-

töman kysymyksessä ollessa julkisen terveydenhuollon, sosiaalitoimiston tai A-klinikan kautta. Lisäksi työvoimapalvelukeskukset voisivat neuvoa päihdeongelmaisia työttömiä hakeutumaan päihdekuntoutukseen.

Esitetty kuntoutusrahaoikeuden laajentaminen ei kuitenkaan automaattisesti avaisi kuntoutusrahaa kaikille päihdekuntoutukseen hakeutuville kuntoutujille. Koska kuntoutusrahan myöntämisen yhtenä perusedellytyksenä on, että kuntoutus on tarpeellista kuntoutujan työelämässä pysymiseksi, työelämään palaamiseksi tai työelämään pääsemiseksi, olisi tämän edellytyksen täyttymistä harkittava tarkasti erityisesti silloin, kun kysymyksessä on kuntoutusrahan myöntäminen päihdeongelmaiselle työttömälle.

Päihdekuntoutuksessa tavallisin on noin kuukauden pituinen kuntoutusjakso. Kuntoutusjaksot vaihtelevat kuitenkin yhdestä kuukaudesta aina kolmeen kuukauteen.

Jotta työelämätavoitteen saavuttamista voitaisiin arvioida, yksilökohtaista päihdekuntoutusrahaa koskeva päätös voitaisiin tehdä enintään kolmen kuukauden eli 75 arkipäivän ajaksi. Pidemmältä ajalta kuntoutusrahaa voitaisiin maksaa vain uuden päätöksen perusteella. Tällöin tarvittaisiin myös tarkennettu huolto- tai kuntoutussuunnitelma sen arvioimiseksi onko jatkokuntoutus tarkoituksenmukaista kuntoutujan työelämässä pysymiseksi tai sinne pääsemiseksi. Tarkoituksenmukaisuudella tarkoitetaan sitä, että kuntoutuksen avulla kuntoutuja voitaisiin todennäköisesti saattaa työkykyiseksi i.

2. Esityksen vaikutukset

Ehdotuksen tarkoituksena on edistää erityisesti päihdeongelmaisten työttömien kuntoutumista työelämään sekä parantaa heidän toimeentuloaan maksamalla heille päihdekuntoutuksen ajalta kuntoutusrahaa.

Vuonna 2003 päihdehuollon laitoksissa oli yhteensä 325 610 asiakasvuorokautta. Asiakaita oli yhteensä 11 259. Keskimäärin vuorokausia oli 29 asiakasta kohden. Arvion mukaan päihdekuntoutujien keskimääräinen kuntoutusraha olisi uudistuksen jälkeen noin 23 euroa vuorokaudelta.

Pitkäaikaistyöttömien halukkuutta sellaiseen päihdehuoltolain nojalla järjestettävään

yksilökuntoutukseen, jonka ajalta maksetaan kuntoutusrahaa on vaikea arvioida. Kattavia päihdeasiakkaiden toimeentuloturvatietoja ei myöskään ole saatavilla. Kaikista päihdekuntoutujista ainakin puolet saa kuitenkin toimeentulonsa työttömyysturvaetuksista, sairauspäivärahasta tai eläkkeestä. Eduskunnan käsiteltävänä olevan sairausvakuutuksen rahoitusuudistuksen (HE 68/2005) jälkeen valtio rahoittaisi vain vähimmäispäivärahat ja muilta osin kuntoutusrahaa syntyvät kustannukset katettaisiin vakuutettujen ja työnantajien maksuilla.

Tehtyjen arvioiden perusteella päihdekuntoutusrahoituksen laajentaminen voisi lisätä päihdekuntoutusrahaa saavien määrää noin 3 000 henkilöllä.

Kuntoutusrahaa ei makseta omavastuuaikana, joka on kuntoutuksen alkamispäivä ja yhdeksän sitä seuraavaa arkipäivää. Omavastuuaikaa ei kuitenkaan ole, jos kuntoutuja sai välittömästi ennen sitä päivää, josta lukien kuntoutusraha myönnetään, sairausvakuutuslain mukaista sairauspäivärahasta tai vanhempainpäivärahasta, työttömyysturvalain (1290/2002) mukaista työttömyysetuutta tai julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain (1295/2002) mukaista koulutustukea.

Laskelmien mukaan kuntoutusrahaa aiheuttavat kustannukset sairausvakuutukselle 3 000 asiakkaan keskimäärin 30 päivän kuntoutusjaksosta olisivat noin 1,7 miljoonaa euroa. Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaa maksettiin vuonna 2004 keskimäärin 30,8 euroa vuorokaudelta. Sairausvakuutuksen rahoitusuudistuksen jälkeen kustannukset jakaantuisivat valtion, palkansaajien ja työnantajien kesken. Suuri osa näistä kustannuksista ei aiheuttaisi lisärasitusta rahoittajatahoille, sillä kuntoutusrahan maksaminen esimerkiksi työttömyyspäivärahan sijaan toisi vastaavasti säästöjä. Todellisen kustannusvaikutuksen edellä mainituille tahoille voidaan arvioida olevan noin puolet edellä esitetystä 1,7 miljoonasta eurosta.

Jos päihdekuntoutuksessa olevien joukko, kuntoutusrahan perusteena olevat tulot sekä kuntoutuksen kesto noudattavat nykyistä jaksamaa olisi valtiolle päihdekuntoutusrahaa aiheutuva lisäkustannus 0,4 miljoonaa euroa. Koska esityksen tavoitteena on kannustaa työttömiä päihdeongelmaisia kuntoutumaan työelämään, päihdekuntoutusrahan piiriin voi uudistuksen myötä tulla kuitenkin aiempaa enemmän vähimmäispäivärahansaa- jia. Lisäksi kuntoutusrahaan oikeutettujen kuntoutujien määrä voi kasvaa arvioidusta sekä kuntoutusrahaan oikeuttavien kuntoutusjaksojen keskimääräinen kesto voi jonkin verran pidentyä. Näiden tekijöiden vaikutuksesta voisi valtion rahoitettavaksi tuleva osuus nousta 0,6 miljoonaan euroon.

3. Asian valmistelu

Esitys on osa Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen valtion talousarvioesitykseen sisällyttämiä toimenpiteitä köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja se on valmisteltu virkatyönä sosiaali- ja terveysministeriössä. Valmistelun yhteydessä on kuultu työministeriötä, keskeisiä työmarkkinajärjestöjä, Suomen Yrittäjät ry:tä, päihdeasiamiestä sekä Kansaneläkelaitosta.

4. Riippuvuus muista esityksistä

Esitys liittyy valtion vuoden 2006 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

5. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä tammikuuta 2006.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain 18 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 15 päivänä heinäkuuta 2005 Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain (566/2005) 18 §:n 4 momentti seuraavasti:

18§

Päihdehuoltolain perusteella annetun yksilökohtaisen laitospuolittaisen kuntoutuksen ajalta kuntoutusrahaa myönnetään edellyttäen, että kuntoutus perustuu sosiaalihuoltolain (710/1982) perusteella laadittuun huoltosuunnitelmaan tai päihdehuoltolain perusteella laadittuun kuntoutussuunnitelmaan, josta on käytävä ilmi miten päihdekuntoutuksella pyritään vaikuttamaan päihdeongelman aiheuttamiin työ- ja ansiokykyongelmiin siten, että kuntoutus edistää vakuutetun työelämään tuloa, työelämässä pysymistä tai sinne palaamista. Päätös päihdehuoltolain perusteella annetun yksilökohtaisen kuntoutuksen ajalta maksettavasta kuntoutusrahasta tehdään enintään 75 arkipäiväksi kerrallaan. Uuden päätöksen tekeminen edellyttää aina uutta huolto- tai kuntoutussuunnitelmaa. Kuntoutusrahan myöntämisen edellytyksenä on lisäksi, että kuntoutus toteutetaan Kansaneläkelaitoksen hyväksymässä päihdehuollon kuntoutuslaitoksessa. Päihdehuollon kuntou-

tuspalveluja antavalla kuntoutuslaitoksella tulee olla yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain (152/1990) 4 §:ssä tarkoitettu lääninhallituksen lupa terveydenhuollon palvelujen antamiseen tai yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta annetun lain (603/1996) 5 §:ssä tarkoitettu lääninhallituksen lupa ympärivuorokautiseen sosiaalipalvelujen antamiseen. Lisäksi kuntoutuslaitoksella tulee olla päihdekuntoutuksen kannalta asianmukaiset tilat ja laitteet sekä toiminnan edellyttämä henkilöstö. Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä edellytyksistä, joiden on täytyttävä, jotta päihdehuollon kuntoutuslaitos voidaan hyväksyä tässä momentissa tarkoitetuksi kuntoutuslaitokseksi.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2006.

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Helsingissä 16 päivänä syyskuuta 2005

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Sosiaali- ja terveysministeri *Sinikka Mönkäre*

*Liite
Rinnakkaistekstit*

Laki

Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain 18 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 15 päivänä heinäkuuta 2005 Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain (566/2005) 18 §:n 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

18 §

Kuntoutusrahaa myönnetään päihdehuoltolain mukaisen muun kuin perhekuntoutuksen ajalta *vain, jos kuntoutukseen on hauduttu työpaikan hoitoonohjausjärjestelmän tai työterveyshuollon kautta*. Lisäksi edellytetään, että kuntoutus toteutetaan Kansaneläkelaitoksen hyväksymässä päihdehuollon kuntoutuslaitoksessa ja että kuntoutus perustuu sosiaalihuoltolain (710/1982) perusteella laadittuun huoltosuunnitelmaan tai päihdehuoltolain perusteella laadittuun kuntoutussuunnitelmaan. Päihdehuollon kuntoutuspalveluja antavalla kuntoutuslaitoksella tulee olla yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain (152/1990) 4 §:ssä tarkoitettu lääninhallituksen lupa terveydenhuollon palvelujen antamiseen tai yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta annetun lain (603/1996) 5 §:ssä tarkoitettu lääninhallituksen lupa ympärivuorokautiseen sosiaalipalvelujen antamiseen. Lisäksi kuntoutuslaitoksella tulee olla päihdekuntoutuksen kannalta asianmukaiset tilat ja laitteet sekä toiminnan edellyttämä henkilöstö. Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä edellytyksistä, joiden on täyttyttävä, jotta päihdehuollon kuntoutuslaitos voidaan hyväksyä tässä momentissa tarkoitetuksi kuntoutuslaitokseksi.

18 §

Päihdehuoltolain perusteella annetun yksilökohtaisen laitospuotoisen kuntoutuksen ajalta kuntoutusrahaa myönnetään edellyttäen, että kuntoutus perustuu sosiaalihuoltolain (710/1982) perusteella laadittuun huoltosuunnitelmaan tai päihdehuoltolain perusteella laadittuun kuntoutussuunnitelmaan, josta on käytävä ilmi miten päihdekuntoutuksella pyritään vaikuttamaan päihdeongelman aiheuttamiin työ- ja ansiokykyongelmiin siten, että kuntoutus edistää vakuutetun työelämään tuloa, työelämässä pysymistä tai sinne palaamista. Päätös päihdehuoltolain perusteella annetun yksilökohtaisen kuntoutuksen ajalta maksettavasta kuntoutusrahasta tehdään enintään 75 arkipäiväksi kerrallaan. Uuden päätöksen tekeminen edellyttää aina uutta huolto- tai kuntoutussuunnitelmaa. Kuntoutusrahan myöntämisen edellytyksenä on lisäksi, että kuntoutus toteutetaan Kansaneläkelaitoksen hyväksymässä päihdehuollon kuntoutuslaitoksessa. Päihdehuollon kuntoutuspalveluja antavalla kuntoutuslaitoksella tulee olla yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain (152/1990) 4 §:ssä tarkoitettu lääninhallituksen lupa terveydenhuollon palvelujen antamiseen tai yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta annetun lain (603/1996) 5 §:ssä tarkoitettu lääninhallituksen lupa ympärivuorokautiseen sosiaalipalvelujen antamiseen. Lisäksi kuntoutuslaitoksella tulee olla päihdekuntoutuksen kannalta asianmu-

Ehdotus

kaiset tilat ja laitteet sekä toiminnan edellyttämä henkilöstö. Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä edellytyksistä, joiden on täyttyvä, jotta päihdehuollon kuntoutuslaitos voidaan hyväksyä tässä momentissa tarkoitetuksi kuntoutuslaitokseksi.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2006.

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämin toimenpiteisiin.